

Газет
1994 жылдың 15 сәуірінен
бастап шығады

Ақмешіт

• Қалалық қоғамдық-саяси әлеуметтік-
ақпараттық тарихи-танымдық газет •
E-mail: akmeshit.kz@mail.ru

апталығы

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың «Жасанды интеллект дәуіріндегі Қазақстан: өзекті мәселелер және оны түбегейлі цифрлық өзгерістер арқылы шешу» атты Қазақстан халқына Жолдауы

Қымбатты отандастар!

Құрметті Парламент депутаттары және Үкімет мүшелері!

Қазір дүние жүзі жана тарихи дәуірге қадам басты. Бұл дәуірдің барша адамзат үшін онай болмайтыны анық. Алпауыт елдер мен халықаралық одақтар арасындағы қарама-қайшылықтардың ауқымы өсіп бара жатыр. Халықаралық қатынастағы шиеленістер мен озбырлықтың салдарынан қақтығыстар мен соғыстар белең алды. Кейбір мемлекеттердің ішкі және сыртқы саясатында әсіре ұлтшылдық күшейді.

Әлем экономикасында теңсіздіктер мен қайшылықтар ушыға түсті. Кейбір мемлекеттер экономикалық дамуда артта қалып, кейбір елдер жасанды интеллект саласында теңдессіз табысқа жетуде. Халықаралық құқықтың мән-маңызы кете бастады. Ал Біріккен Ұлттар Ұйымы өзінің ролі мен мәртебесіне сай қазіргі басты түйткілдерді шешуге қауқарсыз болуда.

Экологиялық және техногендік апаттардың кесірінен түрлі елдердің экономикасы орасан шығынға батуда.

Батыстағы этносаралық-дінаралық үйлесім мен мәдени әраландық тұжырымдамасы дағдарысқа ұшырады. Жаһандық деструктивті күштер ұлттық мәдениеттер мен дәстүрлердің іргесін шайқауда.

Босқындардың саны көбейіп, көші-қон дағдарысы туындады. Адам саудасы, қару-жарак пен есірткі саудасы да өршіп тұр. Бұрын-соңды болмаған мүлде жана сын-қатерлер күллі адамзаттың қауіпсіздігіне нұқсан келтіруде. Тіпті жасанды интеллектті пайдаланып, аса қауіпті қару жасайтындар пайда болды. Геосаяси ахуалдың түбірімен өзгере бастағанын аңғартатын басқа да факторлар аз емес. Қысқаша айтсақ, әлемде жана геосаяси тәртіп орныға бастады.

Қазақстан – әлем қауымдастығының ажырамас бөлігі. Мемлекетіміз Еуразия құрлығының дәл ортасында орналасқан. Қазіргі заман бұлыңғыр, тұрақсыз болса да, біз бәріміз жаппай цифрландыру және жасанды интеллект дәуіріне қадам бастық. Менің негізгі мақсатым – осындай түрлі қатерге толы кезеңде еліміздің тұрақты әлеуметтік-экономикалық дамуын және қауіпсіздігін қамтамасыз ету.

Өскелең ұрпақ бақытты, берекелі өмір сүруге тиіс. Сол үшін бәріміз бір ұлт болып, табанды еңбек етуіміз керек. Бұл – баршамызға ортақ өте маңызды жұмыс, аса жауапты азаматтық және ұлттық міндет.

Жұмысымыз қаншалықты күрделі болса да, біз міндетті түрде табысқа жетіміз керек. Басқа жол жоқ. Себебі, бұл – еліміздің болашағы, халқымыздың тағдыры. Сондықтан барлық реформаны салмақты көзқараспен, мұқият, жан-жақты ойластырып, сапалы түрде жүзеге асыруымыз керек.

Баршанызға мәлім, соңғы жылдары Қазақстанда ауқымды өзгерістер жасалды.

Еліміздің саяси жүйесі анағұрлым озық әрі ашық бола түсті. Азаматтарымыздың сана-сезімі, болымсыз өзгеріп жатыр. Соның арқасында халқымыздың мемлекеттік институттарға, заңға және әділдік пен тәртіпке деген сенімі нығаяуда.

Бірақ алдымызда ауқымды жұмыс бар. Қоғамды жаңғырту үшін әлі де көп шаруа атқаруымыз керек.

Қазір ел экономикасында реформалар жүргізіліп жатыр. Инфрақұрылымға және жана өндіріс орындарын ашуға қомақты инвестиция салынып жатыр. Мұның бәрі халықтың әл-ауқатын және еліміздің әлеуетін арттыру үшін жасалып жатқаны айдан анық.

Жасанды интеллекттің қарқынды дамуы қазірдің өзінде халықтың, әсіресе, жастардың мінез-құлқы мен болмыс-бітіміне әсер етіп жатыр.

Басқаша болуы мүмкін емес. Себебі бұл үрдіс бүкіл әлемде қалыптасқан тәртіпті және адамдардың өмір сүру салтын біржола өзгертуде. Біз бұған дайын болып, батыл әрекет етуіміз керек. Әйтпесе артта қалуың салдары өте ауыр болады. Сондықтан мен алдымызға өте маңызды стратегиялық мақсат қойдым. Қазақстан үш жыл ішінде міндетті түрде жаппай цифрлық ел болуы керек.

Біз жаппай цифрландыру және жасанды интеллект технологиясын барынша енгізу арқылы экономиканы жаңғыртуымыз керек. Ол үшін, ең алдымен, Цифрлық кодексті тезірек қабылдаған жөн. Бұл заңда цифрландыру үдерісінің негізгі бағыттары, соның ішінде жасанды интеллект, платформалық экономика, үлкен дерекқорларды пайдалану және басқа да мәселелер айқындалуға тиіс.

Жана технологиялық қалыптң ажырамас бөлігіне айналу үшін бүкіл мемлекеттік басқару жүйесін қайта құрып, оның азаматтар мүддесіне сай болуын қамтамасыз ету, сондай-ақ ашықтығы мен тиімділігін есептеп арттыру керек.

Сондықтан қазіргі құзыры министрліктің негізінде Жасанды интеллект және цифрлық даму министрлігін құру қажет деп

санаймын. Жана министрлікті Премьер-министрдің орынбасары деңгейіндегі маман басқаруы керек.

Үкімет экономиканың барлық саласын жаңғырту үшін жаппай жасанды интеллектті енгізу қажет. Қазақстанды бәсекеге қабілетті ел ретінде дамытамыз десек, жұмысымызды жанаа тәсілмен жүргізуіміз керек.

Осы орайда, алдымызда тұрған мынадай маңызды міндеттерге тоқталып өткім келеді.

БІРІНШІ. Елімізге қомақты инвестиция тарту керек. Қазір дүние жүзінде инвестицияға талас күшейіп барады. Жана инвестициялық кезеңді бастауымыз қажет. Қазіргі инвестиция тарту саясаты мардымды деп айта алмаймын. Қаражаттың көбі шикізат салаларына құйылып жатыр. Жалпы, бұл жаман емес, осындай инвестициялар бізге қажет.

Бірақ қазір алдымызда тұрған міндет – басқа. Бұл – өңдеу саласына көбірек қаражат тарту. Сондықтан Үкімет инвестиция саясатына басқаша көзқараспен қарауы керек. Қажет болса, жоғары технологияларға салынатын инвестицияларға жеңілдік беруге болады. Сондай-ақ мемлекеттің инвестициясы мен жеке бизнестің ірі бастамаларына бірдей назар аудару қажет.

Ірі инвесторлармен қатар орта және шағын инвесторлармен тығыз байланыста жұмыс істеу керек. Қаражаттың қай бағытқа, қандай мақсатпен және қанша көлемде қажет екенін нақты білу қажет. «Инвестицияға тапсырыс» өндірістің сұранысына сай жасалуы керек.

Еліміздегі инвесторлармен қарым-қатынас жүйесі күрделі әрі бытыранқы. Қағазбастылық көп, түрлі органдардың құзыреттері қайталануда. Ал қазіргі күрделі ахуал кезінде инвестиция тарту – кезек күттірмейтін мәселе, бізге жана ұстаным керек. Қалай болса да, инвестиция тарту бойынша барлық үйлестіру жұмысы тікелей Премьер-министрге жүктеледі. Жана министрлік құрудың қажеті жоқ.

Бірақ көзге оттай басылатын нәрсе: елімізде бірде-бір мекеменің атауында инвестиция деген сөз жоқ. Инвестиция тіпті, жетім бала сияқты үш-төрт мекемеге ортақ мәселе болып, өз жолын таппай жүр. Сондықтан Премьер-Министр он күн ішінде нақты ұсыныс беруге тиіс.

Бұдан бөлек, Үкіметке инвестиция тарту жүйесін түгел жаңғырту жөніндегі нақты іс-шаралар жоспарын мейлінше қысқа мерзім ішінде әзірлеуді тапсырамын.

Меніңше, Бас прокуратураның Заңсыз активтерді қайтару жөніндегі комитетінің атауын Инвесторлардың құқығын қорғау жөніндегі комитет деп өзгертетін кез келді.

Бас прокуратура заңсыз актив иелерімен өнімді жұмыс істегенін айта кету керек. Соның нәтижесінде қазынаға 850 миллиард теңгеге жуық қаржы қайтарылды.

Бұл қаражат он мектеп, төрт спорт ғимаратын салуға, 235 денсаулық сақтау нысаны мен 177 су инфрақұрылымы нысанының құрылысына және жөндеу жұмыстарына бөлінді.

Республикалық бюджетке тағы қосымша қаражат түспек.

Бұдан бөлек, инвесторларға ұсынылатын салық жеңілдіктерін мұқият ойластырып, байыппен қолданған жөн, ел экономикасы үшін маңызды, пайдасы бар жобаларға басымдық берілуге тиіс.

Жалпы, инвестициялық келісім жасау тәсілі өз тиімділігін көрсетті. Біз Ұлттық қордың тұрақты даму құралы ретіндегі рөлін қайта қарауымыз керек. Қорды қосымша инвестиция көзі ретінде қолдану үшін ел ішіндегі болашағы зор және нарықтағы әлеуеті жоғары болатын жобаларға қаржы бөлуге болады. Ең бастысы, қаражатты мұқият ойластырып жұмсау керек. Бұл іске, қажеті болса, сапалы сараптама жасай алатын халықаралық деңгейдегі басқарушылар мен инвесторларды тартуға болады.

Қазақстандағы қаржы тартудың ақшасан экономикана бір миллиард долларға дейін инвестиция тарту туралы бағдарлама әзірлеу қажет. Оны Үкімет Ұлттық банкпен бірлесіп дайындауға тиіс.

Жана инвестициялық кезеңді ойдағыдай бастау маңызды. Екінші дәрежелі банктер нақты секторға белсенді түрде қаржы салуы керек. Бұл мәселе қоғамда жасай алатын халықаралық деңгейдегі басқарушылар мен инвесторларды тартуға болады.

Экономикамыздың жоғары технологиялық салаларына бір миллиард долларға дейін инвестиция тарту туралы бағдарлама әзірлеу қажет. Оны Үкімет Ұлттық банкпен бірлесіп дайындауға тиіс.

Жана инвестициялық кезеңді ойдағыдай бастау маңызды. Екінші дәрежелі банктер нақты секторға белсенді түрде қаржы салуы керек. Бұл мәселе қоғамда жасай алатын халықаралық деңгейдегі басқарушылар мен инвесторларды тартуға болады.

Қазақстандағы қаржы тартудың ақшасан экономикана бір миллиард долларға дейін инвестиция тарту туралы бағдарлама әзірлеу қажет. Оны Үкімет Ұлттық банкпен бірлесіп дайындауға тиіс.

Жана инвестициялық кезеңді ойдағыдай бастау маңызды. Екінші дәрежелі банктер нақты секторға белсенді түрде қаржы салуы керек. Бұл мәселе қоғамда жасай алатын халықаралық деңгейдегі басқарушылар мен инвесторларды тартуға болады.

Қазақстандағы қаржы тартудың ақшасан экономикана бір миллиард долларға дейін инвестиция тарту туралы бағдарлама әзірлеу қажет. Оны Үкімет Ұлттық банкпен бірлесіп дайындауға тиіс.

Жана инвестициялық кезеңді ойдағыдай бастау маңызды. Екінші дәрежелі банктер нақты секторға белсенді түрде қаржы салуы керек. Бұл мәселе қоғамда жасай алатын халықаралық деңгейдегі басқарушылар мен инвесторларды тартуға болады.

Қазақстандағы қаржы тартудың ақшасан экономикана бір миллиард долларға дейін инвестиция тарту туралы бағдарлама әзірлеу қажет. Оны Үкімет Ұлттық банкпен бірлесіп дайындауға тиіс.

Жана инвестициялық кезеңді ойдағыдай бастау маңызды. Екінші дәрежелі банктер нақты секторға белсенді түрде қаржы салуы керек. Бұл мәселе қоғамда жасай алатын халықаралық деңгейдегі басқарушылар мен инвесторларды тартуға болады.

Қазақстандағы қаржы тартудың ақшасан экономикана бір миллиард долларға дейін инвестиция тарту туралы бағдарлама әзірлеу қажет. Оны Үкімет Ұлттық банкпен бірлесіп дайындауға тиіс.

Жана инвестициялық кезеңді ойдағыдай бастау маңызды. Екінші дәрежелі банктер нақты секторға белсенді түрде қаржы салуы керек. Бұл мәселе қоғамда жасай алатын халықаралық деңгейдегі басқарушылар мен инвесторларды тартуға болады.

Қазақстандағы қаржы тартудың ақшасан экономикана бір миллиард долларға дейін инвестиция тарту туралы бағдарлама әзірлеу қажет. Оны Үкімет Ұлттық банкпен бірлесіп дайындауға тиіс.

Жана инвестициялық кезеңді ойдағыдай бастау маңызды. Екінші дәрежелі банктер нақты секторға белсенді түрде қаржы салуы керек. Бұл мәселе қоғамда жасай алатын халықаралық деңгейдегі басқарушылар мен инвесторларды тартуға болады.

Қазақстандағы қаржы тартудың ақшасан экономикана бір миллиард долларға дейін инвестиция тарту туралы бағдарлама әзірлеу қажет. Оны Үкімет Ұлттық банкпен бірлесіп дайындауға тиіс.

Жана инвестициялық кезеңді ойдағыдай бастау маңызды. Екінші дәрежелі банктер нақты секторға белсенді түрде қаржы салуы керек. Бұл мәселе қоғамда жасай алатын халықаралық деңгейдегі басқарушылар мен инвесторларды тартуға болады.

Қазақстандағы қаржы тартудың ақшасан экономикана бір миллиард долларға дейін инвестиция тарту туралы бағдарлама әзірлеу қажет. Оны Үкімет Ұлттық банкпен бірлесіп дайындауға тиіс.

Жана инвестициялық кезеңді ойдағыдай бастау маңызды. Екінші дәрежелі банктер нақты секторға белсенді түрде қаржы салуы керек. Бұл мәселе қоғамда жасай алатын халықаралық деңгейдегі басқарушылар мен инвесторларды тартуға болады.

Қазақстандағы қаржы тартудың ақшасан экономикана бір миллиард долларға дейін инвестиция тарту туралы бағдарлама әзірлеу қажет. Оны Үкімет Ұлттық банкпен бірлесіп дайындауға тиіс.

Жана инвестициялық кезеңді ойдағыдай бастау маңызды. Екінші дәрежелі банктер нақты секторға белсенді түрде қаржы салуы керек. Бұл мәселе қоғамда жасай алатын халықаралық деңгейдегі басқарушылар мен инвесторларды тартуға болады.

Қазақстандағы қаржы тартудың ақшасан экономикана бір миллиард долларға дейін инвестиция тарту туралы бағдарлама әзірлеу қажет. Оны Үкімет Ұлттық банкпен бірлесіп дайындауға тиіс.

Жана инвестициялық кезеңді ойдағыдай бастау маңызды. Екінші дәрежелі банктер нақты секторға белсенді түрде қаржы салуы керек. Бұл мәселе қоғамда жасай алатын халықаралық деңгейдегі басқарушылар мен инвесторларды тартуға болады.

Қазақстандағы қаржы тартудың ақшасан экономикана бір миллиард долларға дейін инвестиция тарту туралы бағдарлама әзірлеу қажет. Оны Үкімет Ұлттық банкпен бірлесіп дайындауға тиіс.

Жана инвестициялық кезеңді ойдағыдай бастау маңызды. Екінші дәрежелі банктер нақты секторға белсенді түрде қаржы салуы керек. Бұл мәселе қоғамда жасай алатын халықаралық деңгейдегі басқарушылар мен инвесторларды тартуға болады.

Қазақстандағы қаржы тартудың ақшасан экономикана бір миллиард долларға дейін инвестиция тарту туралы бағдарлама әзірлеу қажет. Оны Үкімет Ұлттық банкпен бірлесіп дайындауға тиіс.

Жана инвестициялық кезеңді ойдағыдай бастау маңызды. Екінші дәрежелі банктер нақты секторға белсенді түрде қаржы салуы керек. Бұл мәселе қоғамда жасай алатын халықаралық деңгейдегі басқарушылар мен инвесторларды тартуға болады.

катері де аз емес. Соңғы жылдары онлайн-алақтық мемлекеттің және азаматтардың қаржылық қауіпсіздігіне үлкен нұқсан келтіріп жатыр. Сондықтан киберқылмыспен күресу үшін антифрод орталығы құрылды. Биометриялық анықтау жүйесі енгізілді. Банктердің, микроқаржы ұйымдары мен байланыс операторларының жауапкершілігі күшейді. Дегенмен бұл мәселеге үнемі жіті назар аудару қажет. Құзырлы органдардың жұмысын ұдайы жетілдіріп отырған жөн.

Киберқылмыстардың алдын алуға мүмкіндік беретін барынша интеллектуалды жүйе құру керек. Қажет болса, тиісті заңға және құқық қорғау органдарының қызметіне өзгерістер енгізген жөн.

Қарқынды өсіп келе жатқан көптеген мемлекетте даму көшінің басында жүретін қалалар инвестициялар мен технологияларды өзіне тартатын полюске айналған.

Алатау қаласы еліміздің жана іскерлік және инновациялық орталығы болуға тиіс.

Жалпыұлттық маңызы бар осы жобаны жүзеге асыру үшін арнайы жер бөлінді, бастапқы жоспарлау жұмысы аяқталды, инфрақұрылымның негізгі желілері қосылды.

Жақында Қытайға барған сапарымада әлемнің жетекші компанияларымен құны миллиардтаған қаржы тұратын келісімдер жасалды. Шэньчжэнь жаһандық технополисін салуға қатысқан сондай компанияның бірі енді Alatau City жобасын жүзеге асыруға тікелей атсалысады.

Келесі қадам – Alatau City-дің мықты институционалдық негіздерін қалыптастыру. Қаланы ел Үкіметіне тікелей бағынатындай етіп, оған арнайы мәртебе беру туралы Жарлықты он күн ішінде әзірлеу керек. Содан кейін жарты жылдан асырмай, жеке заң қабылдау қажет. Құжатта қаланы басқару режимі, оның қаржылық моделі және басқа да маңызды мәселелер қамтылуға тиіс. Арнайы құқықтық мәртебе – қалаға берілетін артықшылық емес, жобаның қағаз жүзінде қалып қоймай, нақты іске асуына қажетті шара немесе құрал екенін айта кеткен жөн.

Alatau City аймақтағы толық цифрланған алғашқы қалаға айналуға тиіс. Мұнда Smart City технологияларын қолданудан бастап тауарлар мен қызмет ақысын криптовалютамен төлеуге дейінгі жаңалықтың барлығы енгізілуі керек. Бұл қала Қазақстанның келешектегі келбетін танытпақ. Онда технологиялық орлеуге және өмір сүруге барынша қолайлы жағдай үйлесім табуы қажет.

2-3-БЕТТЕРДЕ

ПІКІР-ПАЙЫМ

ЕҢБЕК АДАМЫНЫҢ МЕРЕЙІ ҮСТЕМ БОЛУЫ КЕРЕК

Дүйсенбі күні Мемлекет басшысының Қазақстан халқына арнаған Жолдауын Ақордада ыждағатпен тыңдағандардың қатарында болды. Бұл – қырық жылдан астам өмірін ауыл шаруашылығы саласына арнаған мен сияқты еңбек адамдары үшін зор мәртебе.

Жолдау – болашақ үшін бағдар болатын, жауапкершілікті айқындап беретін саяси құжат. Оған туындайтын міндеттер орындалуымен құнды. Президенттің әрбір сөзі еліміздің даму жолына тірек бола алады. Соның ішінде біз секілді еңбек адамдарын бағалауы, қоғамдағы орнымызды нығайтауы көңілімізнен шықты.

– Елімізге кәсіби даярлығы жоғары, білікті жұмысшылар өте қажет, бұл – анық нәрсе. Сондықтан мен 2025 жылды «Жұмысшы мамандықтары жылы» деп жарияладым. Қазір елімізде мыңдаған жұмыс орны бос тұр. Түрлі салада, тіпті, жалақысы әсір зор жоғары жұмыс орындары бар. Бұл орындарды шетелден келіп жатқан адамдар толытыруда. Жыл сайын мыңдаған инженер, құрылысшы және ауыл шаруашылығы маманы оқуын бітіріп шығады. Оларға білім беру үшін мемлекет қомақты қаражат бөліп жатыр. Алайда көбі мамандығы бойынша жұмыс істемейді. Олар арнайы білімді қажет етпейтін, тез табыс әкелетін жұмыстарды таңдайды. Әрине, жұмыстың жаманы жоқ, адал еңбектің бәрі маңызды. Бірақ бұл үрдіс жеке адамға да, бүкіл елге де үлкен пайда әкелмейді, – деді Мемлекет басшысы.

Иә, адал ақы, маңдай тердің өтеуіндей еңбек әркез бағалы болуы керек. Өзім жас кезімде ауыр техниканы да басқардым, егін басында бидай да, күріш те ектік. Ұзақ уақыт трактор тізгінінде болдым. Танның атысынан күннің батысына дейін егістік басында тынбай еңбек еттік. Міне, сол үшін де башылықтың ұсынысымен түрлі жоғары марапат иелендім. 2017 жылы Президент Жарлығымен «Ерен еңбегі үшін» медалімен, 2023 жылы III дәрежелі «Еңбек даңқы» орденімен марапатталдым. Еңбектің еленгені мерейімді өсіреді. Мен қазір де жауапкершілігі жоғары жұмыстан қол үзген жоқпын. Әлі күнге жастармен бірге аграрлық саланың жүгін көтеріп келемін.

Жолдауда Үкіметке экономиканың нақты саласында жұмыс істейтіндерге қажетті жағдай жасауды тапсырды. Президенттің «Жұмысшы мамандықтарына деген құрметті арттыра түсуіміз керек. Оларға лайықты жалақы төлеу қажет. Бұл – мемлекетіміздің алдында тұрған негізгі міндеттің бірі» деуі еңбек адамдарын көтермелеу деп түсінемін.

Гүлсім ДӘРІБАЕВА,
«Ақмая» шаруа қожалығының бригадирі,
Шиеді ауданы

ТЕКТІ ӨНЕРДІ ТЕБІРЕНТКЕН БЕЙСЕНБЕК

«Тектіден текті туады, тектілік тұқым қуады» дегендей, біз кейіпкеріміз Бейсенбек Төлеубаев жайлы айтпас бұрын әңгімені атасы Төлеубайдан бастағанды жөн көрдік.

«Сыр елінің төбе ақыны» деген атаққа ие болған шоқтығы биік ақынның бірі Төлеубай Үркімбаев еді. Ол атақты Сыр сұлейлерінің өлең-жырларын оқып, оларды жатқа айтып, халықтың көңілінен шыққан дүлдүл болатын. Жыр алыбы қазақ әдебиеті мен өнерінің Мәскеудегі онқүндігіне қатысып, кеудесіне орден тағып оралған Жамбылды Алатаудан бастау алатын мөлдір бұлаққа балап, «Жамбыл бұлақ» деген өлең арнаған.

– Мұз болып дүниежүзі қатқан кезде, Адамға ашы тұрмыс батқан кезде, Бір таудың жырасында Жамбыл тұды, Ел үркіп, тау көбелеп қашқан кезде. Құрметті асыл сөздің қыранысын, Мұзбұлақ қия шалған қырағысын. Өлеңнің зәм-зәм суын жұтсам, тоймас, Сен ата, тәтті әуездің бұлағысың, – деп өрнекті өлең арнаған.

4-БЕТТЕ

Қазақ үшін
көлонердің орны ерекше.
Көлонер – халықтың
тұрмыс-тіршілігін,
дүниетанымын, салт-
дәстүрін айқындайтын
мәдениет кілті іспетті. Сол
киелі өнердің
бірі – ши тоқу.
Ұмыт бола
бастаған ши тоқу
өнерін қайта
жаңғыртып
жүргендердің бірі –
Зылиха Календар.
Ол 20 жылдан
бері ши тоқумен
айналысып келеді. Оның
өнеріне біз де қызықтық.

4-БЕТТЕ

Ши тоқудың шебері

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың өзекті мәселелер және оны түбегейлі цифрлық өзгерістер

Тағы бір мәселе. Өңірлерге инвестиция тарту барысында арнайы экономикалық аймақтар айрықша рөл атқарады.

Алайда олардың көбінің жұмысы мәз емес. Бұл мәселе бойынша өңімелер талай рет айтылды.

Үкімет арнайы экономикалық аймақтардың тиімділігін арттыру үшін терең сараптама жасап, түбегейлі шаралар қабылдауға дайын болуы керек. Арнайы экономикалық аймақтарды басқаруға жеке компанияларды, қажет болса, шетел компанияларын тартуға болады.

Әлеуметтік-кәсіпкерлік корпорациялар аймақтардың экономикалық өсімін арттыратын қозғаушы күш болуға тиіс. Бірақ көбі коммуналдық мүліктерді басқарумен және аса маңызды емес жобаларды жүзеге асырумен шектеліп отыр. Олардың аймақ экономикасына әсері шамалы.

Үкімет осындай корпорацияларды толыққанды даму институтына айналыдыруы керек.

Инвестиция тарту – орталық атқарушы органдардың ғана міндеті емес. Осы маңызды жұмысқа жергілікті билік те атсалысып, бәрі жұмыла жұмыс істеуге тиіс. Өкімдердің аймақтағы инвестициялық ахуалға тікелей жауапкершілігін белгілеу керек.

Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігі аймақтардың инвестициялық тартымдылық индекcін енгізуге тиіс. Мүмкін, бұл жұмысқа тәуелсіз сарапшыларды тартқан жөн болар.

Инвестицияға қолайлы ахуал қалыптастыруға тікелей әсер ететін ең басты мәселе – макроэкономикалық тұрақтылық. Бірақ қазіргі басты мәселе: жоғары инфляция экономикалық көрсеткіштер мен халықтың табысын «сұтпын қойып» жатыр. Оның дайын тұрған шешімі жоқ, бұл – көптеген мемлекет бетпе-бет келіп отырған түйткіл. Мәселе бәріне ортақ болғанымен, ол біздің жағдайда айрықша сезіліп отыр.

Осы макроэкономикалық құрсаудан шығуымыз керек.

Қиындықтар күні кеше ғана пайда болған жоқ. Оны шешу үшін әлемдегі озық тәжірибелерді ескеріп, жұртқа үлгі бермейтін шаралар қабылдауға және оның жауапкершілігін көтеріп алуға дайын болу қажет.

Үкімет пен Ұлттық банк қазіргі қалыптасқан ахуалдың қиындығын ескере отырып, алдына қойған мемлекеттік ауқымдағы міндетті біртұтас команда ретінде орындау керек. Қазір әркім көрпелі өзіне қарай тартатын кез емес.

ЕКІНШІ. Өңдеу өнеркәсібінің дамуына жана серпін беретін уақыт келді.

Бұл бағытта соңғы бес жылда бірқатар жетістік бар деп айтуға болады. Өңдеу өнеркәсібінің жалпы қосымша құны екі есе өсіп, 17 триллион теңгеге жуықтады. Ал оның жалпы ішкі өнімдегі үлесі 12,4 пайызға жетті. Былтырдың өзінде 163 жана өндіріс іске қосылды. Соның нәтижесінде 12,5 мың тұрақты жұмыс орны пайда болды. Мысалы, Алматы, Қостанай, Қарағанды, Атырау облыстарында машина жасау және металлургия саласындағы ірі кәсіпорындар ашылды. Быыл Алматыда әртүрлі автокөліктер шығаратын Қазақстандағы ең үлкен өндіріс орны жұмысын бастады. Бірақ бұл, әрине, жеткіліксіз.

Экономиканы әртартпаңдыруды тың қарқынмен жалғастыру керек. Ішкі және сыртқы нарыққа бәсекеге қабілетті, терең өңделген өнім шығаруға басымдық берілуіге тиіс. Қазір бұл жұмыс жүйесіз жүргізіліп жатыр. Қолдау шарасын ұстанымдары мен талаптарды әртүрлі институттар жүзеге асырмай. Мұндай ахуал кәсіпкерлерді әбден шатастырады. Бұл саланы ретке келтіріп, үйлестіру жұмысын толығымен қолға алу керек.

Тау-кен металлургиясы қашанда Қазақстанның жана индустриалды қалыбының сенімді тірегі болып келеді. Оның ел экономикасындағы үлесі – 8 пайыз.

Бірақ саланың дамуы әлеуеті зор. Әсіресе, терең өңделетін өнімдерді шығаруға мол мүмкіндігі бар.

Жаһандық үдерістерге сәйкес, сирек кездесетін материалдардың және айрықша қажет басқа да материалдардың маңызы арта түсті.

Бұл саладағы әлемдік өндірістер мен сауда-саттықтың жана желісінде өз орнын нықтап алуына Қазақстанның толық мүмкіндігі бар.

Біз алдағы үш жыл ішінде тау-кен саласында жоғары технологиялық өнім шығаратын кемінде үш кәсіпорынды іске қосуға тиіспіз.

Сондай-ақ Үкімет көмірсутегі шикізатын терең өңдейтін бірқатар объект жобаны жүзеге асыруы қажет.

Атырауда ірі газ-химия кешенінің құрылысы басталды. Павлодарда сұйытылған газды терең өңдеуге арналған жоба қолға алынды. Осы кәсіпорындардың дер кезінде іске қосылуын қамтамасыз ету керек.

Ілеспе газ бен сұйытылған мұнай газын қажетке жарату мәселесін түбегейлі қайта қараған жөн. Оны толыққанды экономикалық ресурсқа айналдыру қажет. Инвесторлар жобаларды жүзеге асырған кезде газ шикізатынан тапшылық көріп отыр. Сондықтан бұл мәселені де шешу жолдарын табуымыз керек, инвесторларды ұзақ уақыт газбен қамтамасыз етуге нақты кепілдік беретін жана тәсілдер ойластырған жөн.

Жобаның бәрін дер кезінде іске асырып, экономиканы цифрлық тұрғыдан жаңғырту үшін электр энергиясы жеткілікті көлемде болуы қажет. Қазір біз қуат көздерін жан-жақты жаңғыртып жатырмыз. Шетел инвесторларының қатысуымен ауқымды жобалар жүзеге асуда. Мысалы, алдағы бес жылда қуаты 6,3 гигаватт болатын «Оса» энергия нысандарын іске қосу жоспарланған. Бұл қалам еліміздегі жасыл энергияның үлесін едәуір арттырады. Бірақ Қазақстанның түпкі мақсаты – қуат көздерін өзгерту емес. Бұл – ең алдымен еліміздің энергия жүйесінің нақты мүмкіндігі мен мемлекетіміздің ұзақмерзімді мүдделеріне негізделген тұрақты даму жолы. Осы орайда, ядролық энергетиканы дамытуға бет бұруымыздың мән-маңызы айрықша.

Бір ай бұрын Алматы облысында Қазақстандағы алғашқы атом электр станциясына қатысты жоба «Росатоммен» бірге жүзеге асырыла бастады. Бірақ экономиканы тұрақты дамыту үшін бұл жеткіліксіз. Екінші, тіпті үшінші атом электр станциясының құрылысын қазірден бастап жоспарлай берудіміз керек.

Оқанда Қытай Халық Республикасының Төрағасы Си Цзиньпинмен кешен кездесуде елдеріміздің атом саласындағы стратегиялық серіктестігі туралы уағдаластыққа көл жеткіздік.

Қазақстан әлемдік компаниялардың бәрімен өзара тиімді байланыс жасауға дайын. Бұл ұстаным еліміздің энергетикалық дербестігін қамтамасыз ету жөніндегі мақсатына сай келеді.

Қазақстанның сапалы көмір қоры орасан. Сондықтан оның табиғатын ластамайтынына кепілдік беретін озық технологияларды қолдана отырып, көмір энергетикасын дамытуға ерекше назар аудару қажет. Өзіміздің табиғи артықшылықтарымызды ел игілігіне дұрыс пайдалана білу керек.

Тағы бір маңызды міндет – геологиялық барлау жұмыстарын күшейту. Елімізде ауқымды аэро-геофизика зерттеулері әбден ескірген.

Цифрлық құралдарды пайдалана отырып, жер қойнауының заманауи картасын жасайтын уақыт келді. Мұндай қалам кен орындарының әлеуетін жана сапалық тұрғыдан бағалауға мүмкіндік береді. Бұл жұмысқа да халықаралық сарапшыларды тартуға болады. Өрине, ғылыми негізгі болмаса, барлау жұмысын ойдайдай жүргізу мүмкін емес.

Келесі жылдың ортасына дейін озық халықаралық стандарттарға сай сертификатты бар зертхана ашу керек. Оны Ұлттық геологиялық қызметтің базасында құрған жөн.

Жер қойнауына қатысты мәліметтің бәрін, ең алдымен, жасанды интеллекттің енгізу арқылы жүйелеп, цифрландыру қажет.

Геологиялық барлау және жер қойнауын игеру саласындағы реформалардың заң жүзіндегі және іс жүзіндегі рәсімдерін жыл соңына дейін аяқтау керек.

ҮШІНШІ. Ауыл шаруашылығын жана деңгейге көтеру қажет. Бұл салаға тиім серпін беру үшін мемлекет соңғы жылдары реформа жүргізіп жатыр. Комакты қаражат бөлінуде, биыл шаруаларды қолдауға бір триллион теңге жұмсалды. Қажетті несиелер уақытында берілді. Мұндай ауқымды қолдау елімізде бұрын-соңды болмаған.

Бірақ агроөнеркәсіптің орасан зор әлеуетін толық ашуға бұл шаралардың әзірге жеткіліксіз екені анық. Мәселе – қаражаттың көлемінде емес, ең бастысы, оны тиімді пайдалану қажет. Озық агроэкономикаға қошу үшін Үкіметтің нақты жоспары болуы керек. Қазір ауыл шаруашылығы өнімдерін терең өңдейтін бірқатар ірі жоба жүзеге асырылып жатыр. Оған отандық және шетелдік инвесторлар қатысуда. Инвестицияның жалпы көлемі 2 миллиард доллардан асады. Үш мыңнан астам жұмыс орны ашылды. Өнімдер әлемнің көптеген еліне тасымалданады. Мұндай жобалардың ауқымын кеңейту қажет. Әр аймақта дайын өнімді өндірістен дүкен сөресіне дейін жеткізетін әрбір өңірдің ерекшелігіне қарай біртұтас желі қалыптасуы керек.

Көптеген аймақта өндірістің барлық сатысын қамтитын үздік агроқоспорындар бар. Оларды жұртшылық жақсы біледі. Бұл кәсіпорындар цифрландыру тәсілдерін жаппай енгізу арқылы өндірістің тиімділігін әлдеқайда арттыруда.

Үздік агроқоспорындар ауыл шаруашылығы өнімін шығарудан бастап оны терең өңдеуге дейін тұтас өндірісті толығымен қолға қойып, зор табысқа жетіп отыр. Сондықтан осындай агрохолдингердің тәжірибесін тарату үшін барынша жағдай жасаған жөн. Бұл – құзырлы министрліктің және қоғамдық ұйымдардың міндеті. Мұндай қалам инновациялар мен ғылыми жиналықтарды ауыл шаруашылығында кеңінен қолдануға мүмкіндік береді.

Қазіргі таңда ең өзекті міндеттің бірі, бұл – агрохабтар және логистика орталықтарын дамыту. Атап айтқанда, шетел инвесторларымен серіктестікті нығайту керек. Бірақ бұл жерде бір нәрсені ескеру қажет: отандық кәсіпкерлер қазіргі заман талабын дұрыс түсінбесе, яғни жасанды интеллектті қалайына тиімді пайдалануға болатынын білмесе, табысты бизнес серіктестігін құра алмайтыны анық.

Министрлік мал шаруашылығы саласындағы агробизнесіті қолдау жоспарын әзірлеп, нақты қаржыландыру шараларын бастауы керек. Басты мақсат – ішкі нарықты етпен толық қамтамасыз ету. Сонымен қатар осы саланың экспорттық әлеуетін қушеіту.

Елдегі азық-түлік нарығының импортқа тәуелділігін барынша азайту – Үкіметтің стратегиялық міндеті. Өрине, өзімізді өзіміз жүз пайыз қамтамасыз етуіміз мүмкін емес, білкім, оның қажеті де жоқ шығар. Бірақ нарықтағы қазіргі жағдайды айтудың өзі ұят. Бұған қоса, дәстүрлі ұлттық өнімдерімізді сыртқы нарыққа белсенді түрде таныту керек.

Сондықтан аграрлық экспорттың нақты жоспарын әзірлеу қажет. Онда логистика, ветеринарық және фитосанитарлық стандарттар мен ұтымды маркетинг стратегиясы ескерілуі тиіс.

Бұл – Ауыл шаруашылығы министрлігінің ғана емес, бірқатар мемлекеттік органның ортақ міндеті. Сондықтан іс-әрекеттерді Үкімет басшылығы деңгейінде үйлестіріп отыру керек.

Үкімет Еуразия аумағындағы сауда-саттықтың әділ жағдайда жасалуын нақты дәлелмен талап етуге міндетті. Ал депутаттар занамаалық бастамалар арқылы отандық өнім өндірушілердің құқықтарын қорғауға тиіс.

Еуразия экономика одағына мүше басқа мемлекеттердің кәсіпорындарымен салыстырғанда, біздің кәсіпкерлеріміздің қажетті мөлшерде мемлекеттік қолдауға ие болмай отырғаны анықталды. Сол себепті олар тиімсіз жағдайларға тап болып, ішкі нарықтың өзінде бәсекелестеріне есе жіберіп жатыр. Бұл жерде сүт өндірушілер туралы сөз болып отыр.

Жер – стратегиялық ресурс. Олар бар игілігі елді дамытып, халықтың тұрмысын жақсартуға арнаулы керек.

Мен игерімей бек жатқан және заңсыз алынған ауыл шаруашылығы жерлерін кері қайтарып, оны қайта болу туралы тапсырма бердім. Жер несіз қалмауға тиіс, жерді тек қана оның қадірін білетін азаматтарға беру керек.

2022 жылдан бері жалпы аумағы 13,5 миллион гектардан астам жер қайтарылды. Бірақ әкімдер соңғы 6 миллион гектарын ғана жана жер игерушілерге бөліп берген. Иесін тапқан жер өндірістің ошағына, инвестиция көзіне, қайнаған еңбектің ортасына айналуы қажет. Бұл – анық нәрсес.

Сондықтан әкімдер қайтарылған жердің бәрін келесі жылдың ортасына дейін тұрақты айналымға енгізуі керек. Бұл шарға арқылы жайылым тапшылығы мәселесі де шешілуіге тиіс.

Жалпы, жер қатынастарына қатысты заңсыздық пен қағазбастылықты жою қажет. Сол үшін ауыл шаруашылығы жерлерін беру тәсілдерін түбегейлі өзгерту керек. Осыған орай, жерді бөлуге қатысты шешім цифрлық форматта, электронды конкурстар арқылы қабылдануға тиіс. Үкімет жыл соңына дейін занамааға тиісті өзгертулер ұсынуы қажет.

Бұл салада цифрлық технологияларды кеңінен қолдану айрықша маңызды. Қазірдің өзінде космомониторинг және геоталдау жүйесі пайдаланымай жатқан жерлерді анықтап, оның бәрін қайтаруға септігін тигізіп жатыр. Жұмысты жалғастыру қажет.

Жасанды интеллекттің қолданып, ауыл шаруашылығы жерлеріне спутникпен мониторинг жасаудың тиімділігін арттыру керек. Соның негізінде жердің сапасына, өгінің шығымына, дөңді-дақылдардың жай-күйіне және қай жерге қандай дақыл егілетініне терең талдау жасалуға тиіс.

Бұл – орман шаруашылығына да қатысты мәселе. Жақында Солтүстік Қазақстан облысында 9 мың гектар орманның несіз жатқаны анықталды.

Бұдан бөлек, жер ресурстарының бірыңғай цифрлық картасын әзірлеу керек. Оған кадастрылық мәліметтерді, инфрақұрылымға және жер қойнауын пайдалануға қатысты ақпаратты кіріктіру қажет.

Қолданбалы ауыл шаруашылығы ғылыми желел өркендетпейінше, агроөнеркәсіп кешенін ұзақ уақыт бойы қарқынды дамыту мүмкін емес.

Бірақ бюджеттен комакты қаржы бөлініп жатқанына қарамастан, аграрлық ғылымины қайтарымы әлі де төмен болып отыр.

Ғылыми зерттеулердегі коммерцияландыру деңгейі 17 пайыздан аспайды. Ал тиісті оқу орындарын бітірген түлектердің 40 пайызы ғана осы салаға жұмыс істеуге барады. Агроғылым мен «жердегі тіршіліктің» арасында алшақтық бар.

Мен бұған дейін Ұлттық аграрлық ғылыми-білім беру орталығын агротехнология хабы ретінде қайта құру туралы тапсырма бердім.

Ауыл шаруашылығы ғылымын дамытудың нақты жоспары қажет. Бұл құжат цифрлық технологияларды қолдануға және осы саланың өнімділігін едәуір арттыруға арналған жоспар болуға тиіс.

Ветеринария мен фитопатологияның кеңінен қалуы агроөнеркәсіп кешенінің бәсекеге қабілетін айтарлықтай шектеп отыр. Осы мәселеге айрықша назар аударған жөн.

ТӨРІНШІ. Көлік-логистиканы одан әрі дамыту керек.

Еліміз Еуропа мен Азияның арасын жалған тұрған аса маңызды көпір болып саналатынына кенінен белгілі. Былтыр біздің территориямыз арқылы жүк тасымалдау көлемі 1 миллиард тоннадан асты.

Сонымен бірге еліміздің транзиттік әлеуетін арттыруға әлі де зор мүмкіндік бар. «Солтүстік – Оңтүстік» көлік дәлізі Парсы шығанағы мен Оңтүстік Азия елдерінің нарығына тікелей жол ашады. Ал «Шығыс – Батыс» дәлізі мен Қытайдың «Бір белдеу, бір жол» жаһандық бастамасы Қазақстанның Еуразиядағы негізгі құрлық жолы ретіндегі рөлін қушеіте түседі.

Сондай-ақ біз үшін Транскаспий көлік бағытын дамытудың маңызы арта бастады. Бұл бағыттардың бәрі біртұтас жүйе сияқты жұмыс істеп, елімізде едәуір табыс әкелуі керек. Сондай-ақ инфрақұрылымды жақсартуға жана инвестиция тарту қажет, сапалы жұмыс орындарын ашуға ықпал етуге тиіс. Осы орайда, цифрлық тәсілдерді ауқымды түрде қолданған абзал. Онсыз ешқандай тиімділік болмайды.

Өңірлердің көлік байланысына қатысты мәселелер мықтап айналысу керек. Бұл жөнінде қазір көп айтылып жүр, соның ішінде халықаралық форумдарда да талқылануда.

Ірі транзиттік аймақ саналатын Қазақстан үшін бұл бағыт айрықша маңызды.

Біз таяуда Вьетнамға Қытайдың Ляньюньган порты арқылы бидайдың алғашқы легін жөнелттік. Ауғанстанда Пәкістан нарығына шығуға мүмкіндік беретін «Түргүнді – Герат» темір жолын салу жоспарда бар.

Алайда жана көлік бағыттарына және жана нарықтарға жол ашатын мүмкіндіктер мұнымен шектелмейді. Алда атақарар шаруа көп.

Жалпы, әлемде транзит жүзін бәсеке күшейіп бара жатыр. Басқа да арзан балама бағыттар мен жолдар ұсынылууда.

Транзиттік тасымалдың көлемін арттырамыз десек, біз алдын ала әрекет етіп, әрдайым бір қалам алда болуымыз керек.

Тағы да қайталап айтарым, инфрақұрылымды жаңғырту ісін одан әрі жалғастырып, осы саладағы озық әлі болу үшін цифрландыру мен жасанды интеллекттің кең ауқымда пайдаланған жөн.

Биыл ұзындығы 836 шақырым болатын «Достық – Мойынты» темір жолының екінші желісі іске қосылды. Жобаны өз күшімізбен өте қысқа мерзім ішінде жүзеге асырдық. Бұл жолдың мән-маңызы ерекше, себебі «Шығыс – Батыс» бағытының жүк өткізу мүмкіндігін айтарлықтай арттырады. Бірақ мұнымен тоқтап қалуға болмайды. Үкімет «Бакты-Аяғөз», «Қызылжар-Мойынты» жобаларын уақтылы жүзеге асыруға тиіс. Себебі аталған жобалар еліміздегі теміржол жүйесінің толық қанқасын қалыптастырады.

Сондай-ақ негізгі дәліздер арасында автомобиль жолдарын дамытуға басқа мән берген жөн. Қазір елімізде 13 мың шақырым автокөлік жолдары салынып, жөнделіп жатыр. Жол салған кезде транзиттік дәліздердің мән-маңызына басқа көңіл аударған жөн. «Сексеуіл-Бейнеу» жолының құрылысын тездету керек. Осы жолдың арқасында Қазақстан аумағы арқылы Қытайдан Еуропаға жүк тасымалдау мерзімінің үштен бірі қысқарады.

Сонымен қатар көлік жүйесін басқарудың жана үлгісін жасаған жөн. Себебі мемлекет инвестициясының экономикалық қайтарымы айқын болуы тиіс. Көтейнермен жүк тасымалдау ісіне тиім серпін беру керек.

Әлемде құрлық арқылы тасымалданатын жүктің 16 пайыздан астамы көтейнермен жіберіледі. Бірақ елімізде оның үлесі әлі де төмен – небәрі 7 пайызға жуық.

Үкімет көтейнермен жүк тасымалдау ісін жандандыруға арналған арнайы бағдарлама қабылдауы қажет. Онда мультимедальді бағыттарды дамытатын пәрменді шаралар да қарастылуға тиіс.

Ішкі тасымалдың көлемін және бәсекеге қабілетін арттыру үшін көлік саласындағы тариф саясатының тиімді әрі түсінікті болуы айрықша маңызды рөл атқарады.

Қазіргі тариф қалыптастыру жүйесінде бірізділік жоқ, ол нарыққа икемделмеген.

Үкімет жыл соңына дейін көліктің барлық түрін ескере отырып, бәсекеге қабілетті тариф саясатын әзірлеуге тиіс.

Жүк тасымалдаушылар рәсімдердің көп уақыт алатынын айтып, жиі шағымданады. Олар әр қызметті түрлі цифрлық жүйе арқылы рәсімдеуге мәжбүр. Тіпті бұрыңғыдай қағаз толтырып, әуре-сарсаңға түсіп жатады. Кейбір шекара және келен бекетінде сапалы интернет жоқ. Бұл да жұрттың наразылығын туғызады. Осындай келенсіз жағдайларды тез арада түзетуіміз қажет.

Сонымен қатар жасанды интеллектті қолдана отырып, тасымалды басқарудың кешенді, көпбейінді цифрлық платформасын енгізу керек. Бұл жұмысты тездетіп аяқтау қажет.

Қазан айының соңына дейін келен және логистика қызметін көрсететін Smart Cargo бірыңғай цифрлық жүйесі іске қосқан жөн. Бұл жүк инфрақұрылымды жеке компанияларға автоматты түрде бірдей қолжетімді етеді.

Шекарадағы өткізу бекеттері жаңғыртылып жатыр. Биыл 8 бекет толығымен іске қосылды. Алдағы 3 жылда тағы 34 бекет жанаарды. Бұл – өте ауқымды шаруа. Себебі кейбір бекеттердің сапасы сын көтермейді, қазіргі заманның талабына сай келмейді, еліміздің беделіне нұқсан келтіреді.

Автокөліппен жүк тасымалдауға арналған шекара маңындағы қызмет сапасын жақсартуды Үкімет пен әкімдіктерге тапсырамын. Еліміздің бүкіл аумағында келергісіз тасымалдау жүйесін қалыптастыру – өте маңызды міндет. Транзиттік жүктердің «жасы қалың» қағидасымен еш тосқауылсыз өтуіне барынша жағдай жасау қажет.

Жұрттың вагондардың жай-күйіне көңіл толмайды.

Астанада вагон құрастыратын зауыт іске қосылды. Бұл осы саладағы өзекті мәселелерді шешу үшін жасалған маңызды қадам болды. Озық халықаралық стандартқа сай жабдықталған заманауи жолаушылар алуынан жасау шетел инвесторының қатысуымен қолға алынады.

Соңғы жылдары авиация инфрақұрылымын жаңғырту үшін көп жұмыс істелді. Былтыр Алматы, Шымкент, Қызылорда қалаларында жана терминалдар ашылды. Жақында Зайсанда, Катонқарағай және Көңірліде әуежай құрылысы аяқталды. Арқалық әуежайы қалпына келтіріліп жатыр.

Бұл жобалар аймақтардың экономикалық белсенділігін арттыруға ықпал етеді, жана жұмыс орындарын ашуға мүмкіндік береді, сондай-ақ басқа да бірқатар саланың дамуына серпін береді. Сондықтан бұл жұмыс өз жалғасын табады.

Жалпы, Торғай аймағының әлеуметтік-экономикалық дамуы Үкіметтің айрықша назарында болуы керек.

Тағы бір маңызды мәселе – әуемнен жүк тасымалдау ісіне айрықша назар аудару қажет. Бұл саладағы ахуал жақсарып келе жатыр. Дегенмен оның көлемін арттыруа түсуге мол мүмкіндігіміз бар.

Мен бұған дейін әуемнен тасымалданатын жүк көлемін екі есе ұлғайту жөнінде тапсырма бердім. Бұған бірінші кезекте, шетелдің ірі инвесторларын тарта отырып Үлдік жүк тасымалдаушы компания құру арқылы қол жеткізуге болады.

Электронды сауда-саттық пен озық технологиялық өнімдердің саудасы қызып тұрған қазіргі кезде әуемнен жүк жеткізу аса жоғары сұранысқа ие әрі табысы көп тасымал түрі саналады. Сондықтан біз әуе хабтарын белсенді түрде дамытып, олардың жаһандық логистика тізбегіне кіргізу қамтамасыз етуге тиіспіз.

Сонымен қатар экспресс

«Жасанды интеллект дәуіріндегі Қазақстан: арқылы шешу» атты Қазақстан халқына Жолдауы

Осы жұмысқа атсалысып жүрген азаматтарға, әсіресе, жастарға ризашылығымды білдіремін.

Тазалық мәдениетін қоғамда терең орнықтыру – өте маңызды міндет. Осы бағытта Үкімет экологиялық ағарту ісінің бірыңғай үлгісін енгізуге тиіс. Бұл жұмыс мектептен бастап жоғары оқу орындарына дейін барлық деңгейдегі білім мекемелерін қамтуы қажет.

АЛТЫНШЫ. Кәсіпкерлер елімізді цифрлық дамытудың қозғаушы күші болуға тиіс.

Шағын және орта бизнестің ішкі жапын өнімдегі үлесі 40 пайызға, ал жұмыспен қамту ісіндегі үлесі 50 пайызға жуықтады. Бұл – жаман көрсеткіш емес. Бірақ осы саланы жүйелі түрде жетілдіре түспесе, экономиканы дамыту және тұрмыс сапасын жақсартуға тын серпін бере алмаймыз.

Екі миллионнан астам шағын бизнес субъектісінің ішінде өнім өндіретін кәсіпкерлер саны алты пайызға да жетпейтіні жасырын емес. Орта бизнесте бұл көрсеткіш жоғарырақ болғанымен, бәрібір көңіл көншітпейді.

Былтыр мен «Экономиканы ырықтандыру жөніндегі шаралар туралы» Жарлыққа қол қойдым. Бұл құжат бизнестің мүддесін ескере отырып, барына ашық реттеу үлгісіне көшуге негіз болды. Бірақ Жарлық толық орындалмай отыр.

Іскер азаматтардың әлеуетін толық ашу мәселесі күн тәртібінен түскен емес. Сондықтан тиісті құқықтық базаны жаңғырту керек.

Қазір елімізде 21 кодексе, 300-ден астам заң бар. Оларға тым көп түзету енгізілген. Кейбір нормалар бір-біріне қайшы келіп жатады. Түптеп келгенде, осының бәрі бизнестің дамуына кедергі келтіріп отыр.

Заңнаманы түгел тексеріп, зерделеп шыққан жөн.

Жасанды интеллект технологиясы мұны жылдам әрі тиімді жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігінің жанынан Интеллект арқылы реттеу орталығы құрылады. Бұл орталық заңнаманы ретке келтірумен, түсінікті әрі тиімді ұсыныстар әзірлеумен айналысады. Заңды күрделендіре бермеу керек. Қайта оны кәсіпкерлердің қажетіне қарай бейімдеп, министрлер мен әкімдердің нақты нәтиже үшін жеке жауапкершілігін күшейткен жөн.

Мемлекеттік органдар бизнес өкілдеріне ескерту жасаудың орнына әлі күнге дейін тым қатаң қисымшілік шешімдер қабылдайды деген мәлімет маған да жетіп жатады. Мұндай келенсіздікке жол беруге болмайды.

Міндетті талаптар тізімі бизнесті шектен тыс тексерістерден қорғайтын маңызды құралдың бірі болуға тиіс.

Қолданыстағы нормалардың Кәсіпкерлік кодекске сәйкестігін қосымша тексеріп, тізімді тезірек қолданысқа енгізу қажет.

Біз азаматтарға көрсетілетін мемлекеттік қызметтерді цифрландыру ісінде зор жетістікке жеттік. Бірақ бюрократиялық рәсімдер әлі күнге дейін бизнеске кедергі болып отыр. Цифрландыру ісінің мақсаты әлі орындалған жоқ.

Бұл ахуалды шұғыл түзеу керек. Ең алдымен, салықтық әкімшішендіруге назар аудару керек.

Мемлекеттік кірістер комитеті цифрландыру үдерісі бойынша мемлекеттік органдар арасында көп бастауға тиіс. Бұл мекеме жасанды интеллектінің және басқа да озық технологияның әлеуетін салық төлеушілердің мүддесіне сай тиімді қолдануы керек.

Осы жүйелі қаламның бәрі мемлекет пен бизнестің арасындағы қарым-қатынастың мүлдем жаңа, сервистік үлгісін жасауға арналған.

Жаңа Салық кодексі қазіргі нормалар мен рәсімдерді өзгертумен шектелмейді. Бұл құжат салық төлеушілерінің ашықтық пен адалдықа негізделген жаңа таным-түсінігі мен болымсын қалыптастыруға тиіс.

Мемлекет адал және істейтін салық төлеушілердің мүддесін қорғайды. Олардың әділ еңбегінен түскен салықты елімізді дамытуға жұмсайды.

Салықтан түскен әр теңге халықтың игілігіне жұмсалуға тиіс. Бұл – азаматтарға сапалы мемлекеттік қызмет көрсетіліп, инфрақұрылым салынып, мемлекеттік қолдау шаралары ұсынылуы қажет деген сөз.

Даму институттары кәсіпкерлердің белсенділігін арттыру ісінде айрықша рөл атқаруға тиіс. Бірақ олардың жұмысында біраз кемшілік бар. Даму институттарының қызметін өзгертетін қсз келді.

Шын мәнінде, бұл құрылымдар нақты бір салаға бағытталған, терең талдау жасауға қабілетті және инвестиция салуға құқылы толыққанды даму институты ретінде жұмыс істеуге тиіс.

Тағы бір өте маңызды мәселе. Мемлекеттің экономикадағы үлесін азайту көп жылдан бері өзекті міндет болып келеді. Мемлекеттік ұйымдар мен компаниялар негізісіз көбейіп, жеке кәсіпорындардың толыққанды дамуына мүмкіндік бермей отыр.

Елімізде мемлекеттің үлесі бар ұйымдар саны 25 мыңға жуықтады. Көпшілігінің қызметі мен құрылымы сын көтермейді, қисынға да келмейді. Қазір коммерциялық емес міндеттерді орындау үшін коммерциялық әдіс-тәсілдер кеңінен қолданылып жүр. Соның салдарынан түрлі шығындар артып, корпоративті органдар көбейіп кетті. Нақты нәтижеге назар аударылмайды. Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігіне Үкіметпен бірлесіп, мемлекеттік секторды реформалау туралы нақты ұсыныстар әзірлеуді тапсырамын, қажет болса, арнайы Жарлық шығарамын.

Бұдан бөлек, Үкімет Мемлекеттік мүлік туралы заңды жаңартуға тиіс. Сонда мемлекеттің экономикаға қатысу шегі нақты айқындалуы керек. Сондай-ақ басқару ісіне қатысты құқықтық талаптар көрсетілуі қажет.

ЖЕТІНШІ. Экономиканы жан-жақты жаңғырту жұмыстары адам капиталын дамытуға қатысты жаңа міндеттер жүктейді.

Бұл жерде білім беру саласы айрықша рөл атқарады.

«Келешек мектептері» ұлттық жобасы аясында жоспарланған 217 мектептің 150-і қазірдің өзінде жұмыс істеп тұр. Қалған мектептердің құрылысы алдағы үш ай ішінде аяқталуға тиіс.

Цифрлық технологиялар жаһандық еңбек нарығын жылдам өзгертіп жатыр. Әлемде жасанды интеллектімен жұмыс істеудің қыр-сырын білетін мамандарға деген сұраныс жыл өткен сайын артып келеді.

Жұмыс үдерістерінің едәуір бөлігі цифрлық технологияларды енгізу арқылы автоматтандырылатыны анық.

Сол себепті менің тапсырмаммен 100 мыңға жуық студентті технологиялық қобаларға тартуды көздейтін AI-Sana бағдарламасы жүзеге асырыла бастады. Алайда жасанды интеллектің негіздері туралы бағдарлама және оқу материалдарын әзірлеу қажет.

Ұстаздардың жасанды интеллект технологиясынан менгеру дағдысын да қалыптастыру керек болады.

Қаықтан оқыту тәсілі және жасалды интеллект технологиясы негізінде «Qazaq Digital Mekteb» атты шағын жинақты мектеп үлгісін әзірлеуіміз қажет. Мұндай платформа ауылдағы оқушыларды сапалы оқу тәсілдерімен қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Елордада балаларды дамыту орталықтарын жеке қаражат тарту арқылы салу тәжірибесі бар. Көптеген кәсіпкер дәл осы мәселе бойынша көмек көрсетуге әзір екенін білдіріп жатыр. Әкімдер осындай жобаларды жүзеге асыруға кәсіпкерлерді белсенді түрде жұмылдыруы керек.

Еліміз білім экономикасына көшіп жатыр. Сондықтан ғылым, білім және инновация саласын басқару тәсілдерін өзара байланыстыру өте маңызды.

Ғылым саласында әлі де мемлекеттің үлесі басым. Бірақ бюджет қаржысының қайтарымы әлі де шамалы болып тұр. Жаңа патенттер, технологиялар мен өндірістер сияқты көзге көрінетін нақты нәтиже жеткізілгі емес. Инновациялық саясатты Ғылым және жоғары білім министрлігін қузырына берген жөн.

Министрілік және Ғылым академиясы бірлесіп, ғылыми институттар мен жоғары оқу орындарын үйлестіру ісімен белсенді түрде айналысуы керек.

Жасанды интеллектінің кеңінен қолданытын университеттерге көбірек дербестік беруге болады. Сонымен қатар Үкімет дарынды зерттеушілерді қолдау үшін қосымша шаралар қабылдауға тиіс.

Білікті мамандарымызды елге қайтарудың тиімді тәсілдерін ойластырып, қолданысқа енгізу керек. Қадр тапшылығын жою үшін көші-қон саясатын да қайта қараған жөн.

Шетелден елімізді дамытуға үлес қоса алатын мықты мамандарды ұлтпына қарамай тарту – өте маңызды міндет. Олардың Қазақстанда қалуына жағдай жасау керек. Себебі бізге білікті мамандар өте қажет. Әсіресе техникалық мамандықтарды менгерген өз ісінің нағыз шеберлері керек. Қазіргі тілмен айтсақ, «сапасы жоғары адами ресурстар» қажет.

Өйткені білікті, саналы адамдар – ұлттық экономиканың арқауы, ел болашағының кепілі.

Елімізге кәсіби даярлығы жоғары, білікті жұмысшылар өте қажет, бұл – анық нәрсе. Сондықтан мен 2025 жылды «Жұмысшы мамандықтары жылы» деп жарияладым. Қазір елімізде мыңдаған жұмыс орны бос тұр. Түрлі салада, тіпті, жалақысы едәуір жоғары жұмыс орындары бар. Бұл орындарды шетелден келіп жатқан адамдар толтыруда.

Жыл сайын мыңдаған инженер, құрылысшы және ауыл шаруашылығы маманы оқуын бітіріп шығады.

Оларға білім беру үшін мемлекет қомақты қаражат бөліп жатыр. Алайда көбі мамандық бойынша жұмыс істемейді. Олар арнайы білімді қажет етпейтін, тез табыс әкелетін жұмыстарды таңдайды.

Әрине, жұмыстың жаманы жоқ, адал еңбектің бәрі – маңызды. Бірақ бұл үрдіс жеке адамға да, бүкіл елге де үлкен пайда әкелмейді.

Азаматтардың өндіріске барғаны абзал.

Экономиканың нақты саласында жұмыс істеуге ұмтылғаны жөн. Осыған мемлекет қажетті жағдай жасауы керек. Жұмысшы мамандықтарына деген құрметті арттыра түсуіміз керек. Оларға лайықты жалақы төлеу қажет. Бұл – мемлекетіміздің алдында тұрған негізгі міндеттің бірі.

Еңбек нарығын, әсіресе көші-қон мәселесін реттеу саласында есепке алудың орталықтандырылған жүйесі жоқ. Бұл жағдай осы саладағы болжау жұмысының сапасына және шешімдердің тиімділігіне кесірін тигізеді.

Үкімет ең ішіндегі және шетелдегі көші-қон ағымының есебін жүргізетін бірыңғай цифрлық жүйе енгізуге тиіс.

Ішкі және сыртқы көші-қон үдерісінің бақылаусыз қалуы жұрттың бәрі тұрғысы келетін ірі қалаларымыздың инфрақұрылымына орасан сапаста түсіріп отыр. Астана – соның айқын мысалы.

Соңғы үш жылдың өзінде елорда тұрғындарының саны 250 мыңнан астам адамға, соның ішінде бытыр 100 мың тұрғынға көбейді. Былтығы өсім онсыз да жоғары саналатын осы көрсеткіштен асып түсуі мүмкін.

Елордада халық саны ресми түрде 1,5 миллион адам болғанымен, оның инфрақұрылымы ең жүзінде күн сайын 1,9 миллион адамға қызмет көрсетеді.

Басқаша айтсақ, Астана 400 мыңнан астам адамға, яғни халық саны бойынша орташа қала саналатын тағы бір шаһардың тұрғындарына парапар жұртқа ешқандай жоба-жоспарсыз қызмет етіп жатыр.

Сондықтан қаланы сумен және жылумен қамтамасыз ететін жүйелерінің үзілісіз жұмысына көңіл төніп тұр.

Астанада 2022 жылдан бері мұқтаж жандарға 7 мыңға жуық пәтер, соның ішінде көп балалы отбасыларға 1380, жетім балаларға 835, ерекше қажеттілігі бар адамдарға 665 пәтер берілді.

Кейбір облыс әкімдері корпоративті салықтан түскен қаражатты көше бойындағы тақ таяқшаларға салу сияқты тиімсіз жобаларға шашудан әріге бармайды. Әрине, содан соң жүрт әлеуметтік қызметтері мен жеңілдіктері бар Астанаға қарай ағылады.

Мұндай ахуал күрделі мәселелер туындауына әкеп соқтырады. Қалада әлеуметтік тұрғыдан осал топтағы жандардың саны бірнеше есе артқан, әлеуметтік қолдауға арналған шығындар да бюджет кірісінен жылдамдықпен өсіп жатыр. Ал әлеуметтік міндеттемелердің үлесі тым артып барады.

Мектеп инфрақұрылымы қазірдің өзінде шамадан тыс жұмыс істеп, жатақияқтан тұр. Жыл сайын 15 мектепке дейін салу қажеттігі туындап жатыр. Емханалардың жұтемесі өте көп, онда орын тапшы. Соның салдарынан екімдік қалалары қарқынды дамуына жағдай жасаудың орнына әлеуметтік шығындарға қыруар қаржы жұмсауға мәжбүр. Оның қала бюджетіндегі үлесі қазірдің өзінде 60 пайызға жеткен. Бұл ахуалды түзеу үшін түбегейлі шаралар қабылдау керек.

Жұрттың өңірлерден әл астанасына не себепті тоқтаусыз көшіп жатқанына мұқият талдау жүргізіп, әлеуметтік және экономикалық тұрғыдан тартымды басқа да орталықтар құруға арналған кешенді шаралар қабылдау керек.

«Жүргенге жөргем ілінеді» деген қағидатты енгізіп, өңірлердің әлеуметтік міндеттемелерін қаржыландыру мәселесін қайта қараған жөн. Сонымен қатар аймақтардағы әлеуметтік тұрғыдан осал топтағы азаматтарға бөлінетін әлеуметтік төлемдерді біріндеңдiру керек.

Мемлекеттің қоз алдындағыдан басқаны көрмей, бәрiне көне беретін әлеуметтік саясаты жүзден астам түрлі жеңілдіктің пайда болуына әкеп соқтырды. Осы жеңілдіктерді әперемін деп «көмек қолы» созатын жылжыпстар да көбейді.

Біз әлі күнге дейін бұрынғы КСРО аумағындағы және одан тыс басқа да аймақтардағы қақтығыстарға қатысқан азаматтарға арнайы төлемдер жасап, медициналық қызмет көрсетіп келеміз. КСРО-ның ыдырағанына 35 жыл болса да, ардагерлеріміз барған сайын «жасарып», көбейіп барады.

Мемлекет өзінің негізгі міндеттерін орындаудан бас тартпайды. Бірақ әлеуметтік жеңілдіктерді қолдан көбітеу – елді дамытау, яғни мектеп, аурухана, көлік инфрақұрылымдарын және басқа да нысандар салуға жұмсалуды қажет қыруар қаражатты жегізе шашу деген сөз.

Кезінде біздігі «әлеуметтік саланың жанашырлары» толық емес отбасы деген жеңілдікке мұқтаж адамдар санатын ойлап тапқан еді.

Соның салдарынан, ажырасқан отбасылар саны күрт өсіп, біз бір кезде бұл көрсеткіш бойынша әлемде «қос бастаған» елдердің қатарына қосылдық. Мұндай мысалдар аз емес. Осылайша, біз өзіміз жаңақулық пен масылдыққа жол беріп отырмыз.

Отбасы мүшелерінің барлығы дерлік нысаналы әлеуметтік көмек пен жәрдемақы алатын болса, жұмыс істеудің не қажеті бар?

Тұрасын айтсақ, әлеуметтік салада отпайлы шешім қабылдаудың орнына, Үкімет кемінде 15 жыл бойы әлеуметтік масылдық пен әлеуметтік алаяқтыққа қол беріп келді.

Елдегі демографиялық үрдістерді егжей-тегжейлі зерделеп, ұзақ жылға арналған шешімдер қабылдау айрықша маңызды.

Алайда осы салада мәліметтерді тиісті деңгейде есепке алып, талдау жасау жолға қойылмаған. Бұл жағдай еңбек нарығының сұранысын болжау, инфрақұрылымды дамыту жұмысын жоспарлау және басқа да міндеттерді орындау жолында қиындық туғызады.

Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігінің базасында ауқымды деректер мен жасанды интеллект технологиялары енгізілген Демографиялық үдерістерді талдау және болжау орталығын құру керек.

Демография және еңбек нарығындағы үрдістер зейнетақы жүйесіне қатысты ұстанымдарды қайта қарауды қажет етеді.

Азаматтарды, әсіресе, өз-өзі жұмыспен қамтып отырған адамдардың зейнетақы жинағы аз екені байқалады.

Үкімет Ұлттық банкпен, сондай-ақ Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігімен бірлесе отырып зейнетақы жүйесінің қаржылық тұрақтылығын нығайту, зейнетақы төлемдерінің заң уақыт бойы теңгерімді және лайықты деңгейде болуын қамтамасыз ету шараларын ойластыруы керек.

Азаматтардың қаржылық сауаттылығын арттыру мәселесі әлі де өзекті. Осы ретте, «AMANAT» партиясы ұсынаған «Қарыжыс қоғам» жобасын жүзеге асыруды жалғастыру керек. Былтырдың өзінде осы жоба аясында 845 мың адам сауатын жетілдіріп, зангерлік кеңес алды. Түпкі мақсат – халықтың мойнындағы қаржыын азайту ғана емес, азаматтардың табысы тұрақты болуын қамтамасыз ету.

Мемлекет денсаулық сақтау жүйесін дамыту үшін жүйелі шаралар қабылдап жатыр. Елімізде медицина нысандары біртіндеп жаңғыртылууда. Ауылдағы фельдшерлік-акушерлік пункттерден бастап мамандандырылған ауруханаларға дейін жаңартылып жатыр.

«Ауылда денсаулық сақтауды жаңғырту» ұлттық жобасы аясында 540 нысан салынды, осы жылдың соңына дейін тағы 115 нысан пайдалануға беріледі. Ал қалалы жерлерде денсаулық сақтау саласына қатысты бірқатар ірі нысан іске қосылды. Мысалы, Астанада онкология орталығы, Алматыда жұқпалы аурулардың ғылыми орталығы ашылды.

Осы ретте бұған дейін түрлі аймақта бой көтерген көпбейінді ауруханаларды бюрократиялық шығаралана салмай, пайдалануға беру қажет. Сондай-ақ мұндай жаңа нысандар саулды жалғастыра берген жөн. Бұл жұмысқа мемлекеттік-жекеменшік серіктестік механизмдері аясында жеке инвестицияны да тарту керек. Сонда азаматтар Астанаға көше бермейді.

Басқа да бағыттар бойынша жұмыстарды жандандыру керек. Соның ішінде фармацевтика өнеркәсібін дамытуға баса мән берген жөн. Өзімізде жасалатын дәрі-дәрмектің түрі мен санын көбітеу – стратегиялық міндет. Бұған, әсіресе, пандемия кезінде әбден көзіміз жетті.

Денсаулық сақтау жүйесінің қаржылық тұрақтылығына және медициналық қызметтерге мониторинг жүргізу ісінің тиімділігіне қатысты мәселелер бар.

Бюджет қаржысы шектеулі кезде Әлеуметтік медициналық сақтандыру қоры іс жүзінде бюджетті реттеуші ролін атқарып отыр. Қор дайын өнім жеткізетін кәсіпорындарға бақылауды күшейткеннің арқасында шығынды көбейтпей ұстап тұр.

Үкімет жасанды интеллект технологиясын қолданып, медициналық қызметтердің сапасына және көлеміне мониторинг жүргізетін жаңа жүйе қалыптастыруға тиіс.

Елімізде дәрігердің мәртебесін көтеріп, әлеуметтік жағдайын жақсарту үшін нақты шаралар қабылданып жатыр. Бұл жұмыс өз жалғасын табады.

Халықтың өмірі мен денсаулығына тікелей әсер ететін тағы бір түйткіл, бұл – жол қауіпсіздігі.

Мен былтырғы Жолдауда бұған арнайы тоқталдым. Әрине, біраз шаруа жасалып жатыр. Соған қарамастан көлік апаттары азаймай тұр. Жыл басынан бері 22 мыңнан астам жол-көлік оқиғасы тіркелген. Шын мәнінде, көп нәрсе көлік жүргізушілерінің өзіне байланысты, себебі жол ережесін бұзатындар аз емес.

Жылдамдықты асырмау, жол ережесін бұзбау – ең басты және маңызды талап.

Әрбір адам өз өміріне және айналасындағы адамдардың қауіпсіздігіне жауапты екенін сезінуге тиіс. Көлік жүргізу мәдениетін бүкіл қоғам болып қалыптастыру қажет.

Сондай-ақ электросмакокаттарға назар аударған жөн. Бұл тақырып қоғамда қызу талқылануы жатыр.

Екі жыл бұрын жазу жүргізушілер жолымен жүруге шектеу қоятын заңнамалық өзгерістер енгізілді.

Бірақ қоғамдық орындардағы ахуал өзгере қойған жоқ, әлі де азаматтарға қауіп-қатер төніп тұр.

Қазір бұл саланы реттейтін заңға түзетулер әзірленді. Оны көп созбай қабылдау керек. Әрбір азаматтың, әрбір баланың өмірі қымбат. Бұл мәселеде ұсақ-түйек деген болмайды. Түптеп келгенде, мұның әрқайсысы – Қауіпсіз Қазақстанды құру жолындағы маңызды қадамдар.

Келесі мәселе. Бұл – жасанды интеллекті дәуіріндегі мәдениет пен өнердің дамуы. Осы салаға бұрынғыдай айрықша мән береміз, тиісті инфрақұрылымды саламыз және қажет болса жеуденен өткізіп, қалпына келтіреміз.

Өнер адамдары еліміздің мәдениетін, салт-дәстүрін шетелге паш етіп жатыр. Бұл – құрметке лайық жұмыс. Сондықтан мәдениет қайраткерлеріне қажетті қолдауды көрсетеміз. Бірақ олар жаңа заманның талабына бейімделіп жұмыс істеуі керек.

Баршаныңа мәлім, мен бұқаралық спортты дамытуға баса мән беремін. Аймақтарда спорт нысандары бой көтеріп жатыр. Үйірмелер балаларға қолжетімді болса бастайды.

Ерекше қажеттілігі бар азаматтарға және егде адамдарға арналған спорт клубтары ашылып жатыр. Сондай-ақ кәсіби спорт саласында оң өзгерістер болып жатыр.

Мен бұған дейін шетелден келген спортшыларға бюджеттен қаржы бөлуің шектеу туралы тапсырма бердім. Депутаттар бұл бастамағын қолдап, арнайы заң қабылдады.

Бірақ мұнымен шектеліп қалуға болмайды, алға қарай жүруіміз керек.

Футбол клубтарын жекешелендіруге қатысты жұмысты тездету керек. Қазір еліміздің төрт футбол клубына белгілі кәсіпкерлерік не болды, яғни, клубтар жекеменшікке өтіп жатыр. Сол үшін оларға ризашылығымыз білдіремін.

Дегенмен футболды коммерцияландыру ісін жалғастыра беру керек. Мұндай қадамсыз Қазақстанда футбол дамымайтынын әлемдік тәжірибеден көріп отырмыз.

Қазіргі заманда кәсіби спортты қомақты табыс әкелетін бизнес-индустрия ретінде қарастырған жөн.

Мен жариялаған міндеттер Қазақстанның одан әрі қарқынды дамуы үшін айрықша маңызды.

Олар елімізді цифрлық жаңғырту ісімен тығыз сабақтасып жатыр. Олардың интеллектіні жаппай енгізу және жаппай цифрландыру еліміздің барлық саладағы әлеуетін есепте арттырады. Біздің стратегиялық бағдарымыздың ең басты қыры осы болуға тиіс.

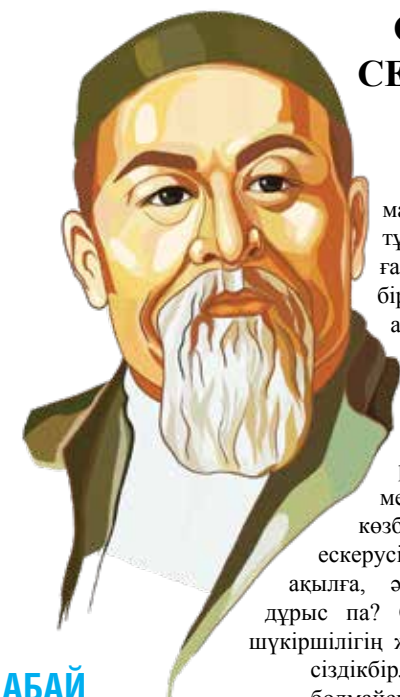
Әрине, елімізде суперкомпьютердің іске қосылуы – зор жетістік. Бірақ мұны Үкімет те, бүкіл қоғам да Қазақстанды, шын мәнінде, цифрлық мемлекетке айналдыратын жан-жақты және қарқынды жұмыстың бастауы ретінде қабылдауға тиіс.

Осы міндетті тиімді орындау үшін Үкіметке цифрландыру ісі мен жасанды интеллектінің дамытуға арналған «Digital Qazaqstan» атты бірлестік тұжырымдамалық құжат әзірлейді. Онда бастамалар мен жобалардың бәрі жалпыұлттық стратегия аясында біріктірілетін болады.

Түптеп келгенде, еліміздің түбегейлі цифрлық жаңғыруын халықтың тұрмыс сапасын жақсартуға бастайтын жол дей аламыз.

Мемлекет әр азаматтың лайықты табыс тауып, сапалы ә

■ «ПАЙДА ОЙЛАМА, АР ОЙЛА...»

АБАЙ
ҚҰНАНБАЕВ – 180ОТЫЗ
СЕГІЗІНШІ
СӨЗ

Х ә р а м н ,
мақруи былай
тұрсын, құдай та-
ғаланың қуаты-
бірлән, ижтиһад
ақылыңбірлән
тауып, рахатын
көрмегіне бола
жаратқан, бер-
ген нинғәтте-
ріне, онан көр-
мек құзурға суық
көзбірлән карап,
ескерусіз тастап кетпек
ақылға, әдепке, ынсапқа
дұрыс па? Сахиб нинғетке
шүкіршілігін жоқ болса, әдеп-
сіздікбірлән күнәкәр
болмайсың ба?

Екінші — бұл жолдағылар қор болып, дүниеде жоқ болып кету де хаупі бар. Уа кәпірлерге жең болып кетуде, қайсыбір сабырсыз жолынан тайып, сабырмен бір қарар тұрамын дегені болып кетселер де керек.

Егерде бұл жол жарым-жартыларына ғана айтылған болса, жарым-жарты раст дүниеде бола ма? Раст болса, һәммаға бірдей раст болсын, алаалаған раст бола ма, һәм ғадәләт бола ма? Олай болғанда, ол жұртта ғұмыр жоқ болса керек. Ғұмыр өзі — хақиқат. Қай жерде ғұмыр жоқ болса, онда қамәләт жоқ.

Бірақ әулиелердің де бәрі бірдей тәркі дүние емес еді. Ғашерән — мүбәшәрдән қазірет Ғосман, Ғабдурахман бин Ғауф Уа Сағид бин Әбүдқас үшеуі де үлкен байлар еді.

Бұл тәркі дүниелік: я дүние ләззатына алданып ижтиһадім шала қалады деп, бойына сенбегендік: я хире дүниеліктен қауымның көңілін суытпақ үшін, ренжуе сабыр етіп, өзін фида қылып, мен жаныммен ұрыс қылғанда, халық ең болмаса нәсісімен ұрыс қылып, һауа һәуастан әрбір ариң нәсісден суынып, ғадәләт, мархамат, махаббаттыңа бір қарар болар ма екен деген үмітпенен болса керек. Олай болғанда о да жұртқа қылған артық махаббаттан хисап. Бірақ бұл жол — бек шетін, бек нәзік жол. Бұл жолда риясыз, жеңілдіксіз бір қарар тұрып іздеген ғана кісі істің қамәләтына жетпек. Бұл заманда надир, бұған ғылымның да зоры, сиддық, қайраттың да зоры, махаббаттың халлақна да, уа халық ғаламаға да бек зоры табылмақ керек. Бұлардың жиылмағы, қиынның қиыны, болқи, фитнә болар.

Басына һәм бір өзіне өзгешелік бермек — адам ұлын бір бұзатын іс. Әрбір наданың бір тарикатқа кірдік деп жүргені біз бұзылдық дегеніменен бір болады. Хақим, ғылым асылда бір сөз, бірақ Ғарафта басқалар дүр.

Дүниеде ғылым заһири бар, олар айтылмыштарды нақлия деп те айтады. Бұл нақлияға жүйріктер ғалым атанады.

Құдай тағала ешбір нәрсені себепсіз жаратпаған, мұны ізерлеп тәфхәққару фи әла-иллаһи деген хадиске бинаан бұл сүнғати құдадан ізерлеп, құмар болып гибратланушыларға тыю жоқ, балқи, сүнғатынан себебін білмекке құмарлықтан санигна ғашықтық шығар Құдай тағаланың затына пендесінің ақылы жетпесе, дәл сондай ғашықпын демек те орынсыз. Ғашық-мағишүғлыққа халик бірлән махлұқ ортасы мунәсибәтсіз, алла тағаланың пендесін махаббат уа мархаматбірлән жаратқанын біліп, махаббатына махаббатбірлән ғана елжіремекті — құдаға ғашық болды дейміз.

Олай болғанда хикмет құдаға пенде өз ақылы жетерлік қадірін ғана білсем деген әрбір істің себебін іздеушілерге хақим ат қойдылар.

Бұлар хақ бірлән батылды айырмаққа, себептерін білмекке тырысқандары һәммасы адам баласының пайдасы үшін, ойын-күлкі түгіл, дүниедегі бүкіл ләззат бұларға екінші мәртәбада қалып, бір ғана хақты таппақ, әрбір нәрсенің себебін таппақбірлән ләззаттанады.

Адапсай тура іздеген хақимдер болмаса, дүние ойран болар еді. Фигыл пәнденің қазығы — осы жақсы хақимдер, әр нәрсе дүниеде бұлардың истихражы бірлән рауақ табады. Бұлардың ісінің көбі — дүние ісі, ләкин осы хақимдердің жасаған, таратқан уа айтқан істері әлдіңия мәзһәгәтүл — ахирет дегендей, ахиретке егіндік болатын дүние сол.

Басы өткен санда. Жалғасы келесі санда.

Осындай өнерінің арқасында елге танылып, КСРО Жазушылар одағына алғаш мүшелікке қабылданған. Сол жылдары республикада бұл одаққа Мұхтар Әуезов бастаған санаулы ғана ақын-жазушы мүше болған. Ол жазба әдебиетінің өкілі ғана емес, суырып салма ақын, екі саланы да тең ұстаған. Жас кезінде домбыраның құлағында ойнаған аса дарынды жан болған. Бүгінгі біздің кейіпкеріміз — осындай кеменгер сипаттағы төбе ақынның немересі, жырау, халықаралық «Мәдениет майталманы» медалінің иегері Бейсенбек Төлеубаев.

Ол 1985 жылы Жалағаш ауданы, Бұхарбай батыр ауылында дүниеге келген. Қазанғап атындағы музыка колледжінде Е.Мұстафаевтың сыныбын домбыра мамандығы бойынша бітіріп шығып, музыка пәнінен ұстаздық еткен. 2007-2011 жылдары Құрманғазы атындағы қазақ ұлттық консерваториясында филология ғылымдарының кандидаты Ұлжан Байбосыновадан дәріс алды.

Өнер қонған әулетте жыр-термеге жастайынан құмар болған Бейсенбек мектепте жүріп-ақ сахнада термелерді төгілтіп орындап, көрермендердің «Ой, пәлі» деген сөздерінен қуат алып, өзінің өмірдегі жолын өнерден тапты. Өнер дүлдүлдерімен бір сахнада жыр айту жас жігітті қанаттандыра берді. Оның үстіне атасы салған сара жолды әрі қарай алтын үзіктей жалғау, ұлттың кәделі өнерін тірілту, асыл мұраны асқақтату жас жыраудың намысын қайрады. Осылайша киелі домбыраны қо-

Басы 1-бетте

— Зылиха апай, ең алдымен өзіңіз туралы айтып өтсеңіз. Ши тоқуды кімнен үйрендіңіз?

— Бала кезімнен сурет салуға, әдемілікке, көркем дүниелерге жақын болдым. Қағаз бетіне сурет салғанды жақсы көретінім. Ал ши тоқуды ең алғаш сіңілім Камиладан үйрендім. Содан бері бұл өнерге ғашықпын десем де болады. Еңбекті сүйсең, ол сені шеттетпейді. Бұл — төзімділік пен тиянақтылықты қажет ететін іс. Қиындығы көп болғанымен, нәтижелі жұмыс.

— Шидің қандай түрі бар? Қандай мақсатта қолданылады?

— Жалпы ши екі түрге бөлінеді: ақ ши және орама ши. Ақ ши — күнделікті тұрмыста кеңінен қолданылған, өрнекпен әшекейленбеген түрі. Көбіне киіз үйдің оң жағына ілінеді. Оның

Басы 1-бетте

ТЕКТІ ӨНЕРДІ
ТЕБІРЕНТКЕН БЕЙСЕНБЕК

ансамбль құрамымен «Жұбановтар әуені» атты халықаралық конкурстың Гран-При жүлдегері атанды. 2001 жылы Ж.Жабаевтың 175 жылдығына «Көне Тараз күмбірі» атты республикалық конкурста 3 орын иегері болса, 2008-2009 жылдары «Қазақстан» ұлттық арнасындағы «Сегіз қырлы» тележобасында топ жарып, жүлдегер атанды. 2011 жылы Ақмырза Тұяқбаевтың 100 жасқа толуына орай ұйымдастырылған аймақтық конкурстан I орын алып, жеңімпаз атанды. 2012 жылы Астана қаласында өткен «Өздерің білер Нартаймын» атты республикалық конкурстың арнайы жүлдесін иеленді. 2014 жылы Жанқожа батырдың 240 жылдық тойында «Дәрікүл жырау» атындағы сыйлықты қанжығасына байлады. Өзбекстандағы әлемнің 60 елі қатысқан «Шарк тораналары» атты әлемдік конкурсында арнайы жүлдені олжалады. 2019 жылы «Астанаға тарту» атты халықаралық фестивалде өнер көрсету бақытына ие болды. Сол жылы Кенен Әзірбаев атындағы конкурсынан II орынды еншіледі. «Ақмешіт» этно-фольклорлық

«Үздік жыршы» номинациясын иемденіп, қаржылай сый-сияпатқа ие болды.

«Ақмешіт апталығы» газетінің оқырмандарының назарына Қазақ ССР-не 2 мәрте депутат болған Сақыбай Қалыбаев ақсақалдың баласы дүние салғанда айтқан Төлеубай Үркімбаевтың көңілкөсын орындады. Сол термеден үзінді келтіргенді жөн көрдік.

Ши тоқудың шебері

ішіне ас-ауқатты, айран-сүтті, құрт-майды сақтаған. Тіпті ақ шиді «шыпта» деп те атайды, оған құрт жаятын болған. Ал орама ши — түрлі ою-өрнек салынып, әшекейленіп, киіз үйдің сыртқы жағын қаптау үшін қолданылған. Бұл киіз үйдің жылуын сақтаған.

— Шиді қалай тоқиды?

— Ши — құмды және таулы аймақта өсетін өсімдік. Қазан, қараша айларында жинау маусымы басталады. Бұрын ата-бабаларымыз шиді түпкі тамырымен бірге тартып алып, ши тоқитын болған. Қазіргі таңда біз тамырына зақым келтірмей жинауға тырысамыз. Жиналған шиді алдымен кептіріп, тазалаймыз. Одан кейін шидің сұлбасы, дизайны жасалады. Қиялға ерік беріп, түрлі өрнек табамыз. Ши тек тұрмыстық бұйым ғана емес, ол арқылы эстетикалық образ жасаймыз. Әрі қарай жүнді бояу процесі басталады. Бұл аса мұқияттылықты қажет ететін іс. Түсетін үйлесімді болуы шарт. Содан кейін ғана тоқу жұмысы басталады.

— Шиді заманауи интерьерге сай етіп тоқуға бола ма?

— Әрине, болады. Қазіргі заман жаңашылдық пен креатив дәуірі. Ши тоқу — көненің көзі болғанымен, оның заманға бейімделуіне еш кедергі жоқ. Мысалы, шетелдік туристер түрлі көрмелерде біздің колөнер бұйымдарымызға қызығып, сәндік бұйым ретінде де қолданады. Тіпті, тоқылған шиді қабырғаға ілінетін декоратив ретінде пайдаланғанын көргенде қуанасың. Ұлттық өнерге жан біткендей күй кешесің. Осы колөнермен айналысып Қазақ

хандығының 550 жылдығына, ЕХРО-2017 халықаралық көрмесіне, Қырғызстандағы колөнершілер фестиваліне, көшпелілер фестиваліне қатыстым. Әсіресе, Қырғызстанда өткен байқауда шиден жасаған бұйымдарым ерекше бағаланып, кубок иелендім. 2023 жылы Түркістан облысында өткен «Ұлы Жібек жолы бойындағы тоқыма және зергерлік өнер» атты

халықаралық колөнер шеберлерінің жәрмеңкесіне қатысып, «Туран» номинациясын иелендім. Сонымен қатар Астана қаласында өткен халықаралық «Гагарин көктемі» байқауынан орын алдым. Бұл еңбегімнің бағаланғаны деп білемін. Бастысы, таймай еңбектену керек. Мұнан бөлек, қатысқан облыстық, қалалық, аудандық колөнершілер байқауы қаншама. Ең маңыздысы тәжірибе жинау деп білемін.

— Өнер адамы ретінде шабытты қайдан аласыз?

— Әр туындым — менің шабыт көзім. Қолымнан шыққан әр бұйым өз баламдай. Кейде тіпті шидегі оюлар өзімен-өзі сөйлеп тұрғандай сезіледі. Өнерде шекара жоқ. Ұлттық бұйымға сұраныс жоғары болып жатса, әрі қарай ұмтылуға күш береді. Ізденісте болып, тоқтамау керек.

— Қазір технология дамыған заман. Бұл колөнерге кері әсер етпей ме?

— Адамның қолымен жасалған бұйым ешқашан құнын жоғалтпайды. Себебі шебердің орнын техника алмастыра алмайды. Жасанды интеллект те, роботта да шынайы шеберлік пен рухты алмастыруы мүмкін емес. Сондықтан сұраныс бар және бола береді.

— Шәкірт тәрбиелеп жүрсіз бе?

— Иә, шәкірттерім бар. Қазір №206 «Жиделіайыс» орта мектебінде колөнер үйірмесінде сабақ беремін. Онда қыздарға ши тоқу, сурет салу, тігін тігу, моншактан бұйым жасауды үйретемін. Жастардың бойындағы шығармашылықты оятуға тырысамын. Үйіренемін деген адамның бетін қақпаймын, тек ынта мен ниет болса болғаны.

— Сұхбатыңызға рахмет.

Өңгімелескен Айдана БАХТИЯР

Бірыңғай есеп беру күні		ЖОБА	
ХАБАРЛАНДЫРУ		ЖОБА	
Қазақстан Республикасы Кәсіпкерлік кодексінің 131-1-бабына сәйкес, 2019 жылдан бастап қыркүйек айының соңғы бейсенбесінде еліміздің барлық өңірлерінде бақылау-қадағалау органдарының бизнес-қауымдастық алдында бірыңғай есеп беру күнін өткізу практикасы енгізілген.		«Қалалық коммуналдық мемлекеттік кәсіпорындардың иелігінде қалған таза кірістің бір бөлігін бөлу нормативін белгілеу туралы» Қызылорда қаласы әкімдігінің 2019 жылғы 7 ақпандағы №12609 қаулысына өзгеріс енгізу туралы	
Бірыңғай есеп беру күні — кәсіпкерлік субъектілері мен мемлекет арасындағы іс-қимылды жақсарту мақсатында бизнес пен мемлекет қатынастарын реттеу мәселелерін талқылау, олар бойынша сындарлы шешімдер әзірлеу, қауіпсіз қызметті жүзеге асыру үшін кәсіпкерлік субъектілері мен ұйымдардың құқықтық сауаттылығын арттыру, мемлекеттің бақылау-қадағалау қызметін реформалауды іске асыру шеңберінде мемлекеттік бақылау мен қадағалау мәселелері бойынша зиянманың милдетті талаптары бұзушылықтарының жүйелі профилектикасының дамыту үшін өткізіледі.		Қызылорда қаласының әкімдігі ҚАУЛЫ ЕТТІ:	
Аталған шараға кәсіпкерлік субъектілері, бақылау және қадағалау органдарының өкілдері, мемлекеттік қызмет саласындағы уәкілетті органның, сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл жөніндегі уәкілетті органның, сондай-ақ тиісті аумақтық бірліктің прокуратура органдарының өкілдері қатысады.		Қызылорда қаласының әкімі НАХАТОВ	
Қызылорда облысында бақылау және қадағалау органдарының бірыңғай есеп беру күнін өткізу 2025 жылдың 25 қыркүйегі сағат 11:00-ге белгіленді.		ЖОБА	
Өткізілу орны: Қызылорда қаласы, Сұлтан Бейбарыс көшесі, 1 мекенжайы, облыстық мекемелер үйінің 3 қабаты, І-блогы (мәжіліс залы).		«Қалалық коммуналдық мемлекеттік кәсіпорындардың таза кірісінің бір бөлігін аудару нормативін белгілеу туралы» Қызылорда қаласы әкімдігінің 2019 жылғы 4 қаңтардағы №12471 қаулысына өзгеріс енгізу туралы	
Жауапты ұйымдастырушы: «Қызылорда облысы кәсіпкерлік және өнеркәсіп басқармасы» КММ.		Қызылорда қаласының әкімі НАХАТОВ	
Іс-шараға қатысуға тіркелу 8 (7242) 60-54-08, 60-54-07 байланыс телефондары арқылы жүргізіледі.		ЖОБА	
Меншік иесі: СЫР МЕДИА жауапкершілігі шектеулі серіктестігі		Ақжарма ауылдық округінің Баймұрат батыр ауылындағы көшеге атау беру туралы	
Бас директор Марат АРАЛБАЕВ Қызылорда қалалық «Ақмешіт апталығы» газетінің редакциясы		«Қазақстан Республикасының әкімшілік-аумақтық құрылысы туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 14-бабының 4) тармақшасына сәйкес, Ақжарма ауылдық округінің Баймұрат батыр ауылы тұрғындарының пікірін ескере отырып және облыстық ономастика комиссиясының 2025 жылғы 26 тамыздағы қорытындысы негізінде, Ақжарма ауылдық округінің әкімі ШЕШІМ ҚАБЫЛДАДЫ:	
Бас редактор Гүлмира ДІЛДӨБЕКОВА		1. Ақжарма ауылдық округінің Баймұрат батыр ауылындағы атауы жоқ көшеге Еспенбет Мұратбаевтың есімі беріледі.	
		2. Осы шешім оның алғашқы ресми жарияланған күнінен кейін күнтізбелік он күн өткен соң қолданысқа енгізіледі.	
		Ақжарма ауылдық округінің әкімі С.ӘБДІРПЕВ	

Меншік иесі: СЫР МЕДИА жауапкершілігі шектеулі серіктестігі	Бас директор Марат АРАЛБАЕВ Қызылорда қалалық «Ақмешіт апталығы» газетінің редакциясы Бас редактор Гүлмира ДІЛДӨБЕКОВА	Телефондар: Бас директор - 40-11-10, 70-11-36 (факс) Бас редактор - 40-11-10 (ішкі нөмір — 1009) Қабылдау бөлмесі - 40-11-10 (ішкі нөмір — 1023) Бас редактордың орынбасары - 40-11-10 (ішкі нөмір — 1022) Жауапты хатшы, бөлімдер - 40-11-10 (ішкі нөмір — 1013, 1018,1021)	Газет Қазақстан Республикасы Ақпарат және коммуникациялар министрлігі Ақпарат комитетінде 2019 жылдың 16 сәуірінде қайта тіркелген. Тіркеу куәлігі №17657-І. «Ақмешіт апталығы» қалалық газеті КР СТ ISO 9001:2016 (ISO 9001:2015) «Сапа менеджменті жүйелері» талаптарына сәйкес КЗ. 4310318.07.03.01178 нөмірімен сертификатталған. Атпасына 2 рет, сәйкесімі, сенбі күндері шығады. Жарияланған материалдардағы пікірлер редакция көзқарасымен сәйкес келе бермейтіндігі, деректер мен мәліметтердің нақтылығына автордың, хабарландыру иесінің жауапты екендігі ескертіледі. Жарнама мазмұнына жарнама беруші жауапты.		Газет редакцияның компьютер орталығында теріліп, беттеліп, «АШУ» баспа үйі» ЖШС сенімгерлік басқаруындағы «Сыр медиа» ЖШС баспаханасында басылды. Тел: 8(7242) 40-06-68 Газеттің таралымы бойынша 70-14-08 телефонына хабарласуға болады. Қызылорда қаласы, Бейбарыс Сұлтан көшесі 4 А. Таралымы 4019 Тапсырмасы №1515
Мекен-жайымыз: 120008, Қызылорда қаласы, Бейбарыс сұлтан көшесі, 4А. Т.Жүргенов атындағы шығармашылық үйі.		Нөмірдің кезекші редакторы Ғайһар ҚОЖАХМЕТОВА			